

Araştırma Makalesi/Research Article

**AIZANOI ARKEOLOJİK SİT ALANININ ARKEOLOJİK PEYZAJLAR
KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

*THE EVALUATION OF THE AIZANOI ARCHAEOLOGICAL SITE IN THE
FRAME OF ARCHAEOLOGICAL LANDSCAPES*

Evren TANDOĞAN*, Elmas ERDOĞAN**

Geliş Tarihi: 17.10.2019
(Received)

Kabul Tarihi: 16.05.2020
(Accepted)

ÖZ: Geçmiş kültürlerin izlerini taşıyan arkeolojik peyzajlar, değişen yaşam koşulları ve atmosferik koşulların etkileri ile süreç içinde dönüşüme uğrayan dinamik alanlardır. Peyzajın sürekliliği ile dinamiklerini bir arada bulunduran arkeolojik alanlarda, evrildiği tüm dönemlerin peyzaj özellikleri ile bugün içinde bulunduğu peyzaj birbirinden bağımsız olmayıp, bir süreklilik içindedir. Yüzyıllar boyunca doğa-insan-kültür etkileşimini ve bu etkileşimin somut ve soyut ürünlerini kapsayan dolayısı ile bünyesinde, doğal, arkeolojik, tarihi, kültürel değerlere sahip korunması gereken değerleri ayrı ya da bir arada içeren arkeolojik peyzajların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması evrensel bir sorumluluktur. Bu makalede Aizanoi arkeolojik sit alanının yerleşim özellikleri ve kent kimliğinin tarihi süreç içindeki gelişimi, değişimi ve dönüşümü irdelenmiş, yerleşim dokusu kapsamında bugüne ulaşan yapılar tanıtılarak alanda saptanan sorun ve olanaklar tartışılmış, alanın peyzaj özellikleri değerlendirilerek Aizanoi arkeolojik sit alanı için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aizanoi, Arkeolojik sit, Arkeolojik peyzaj, Koruma, Kültürel Miras, Arkeoloji

ABSTRACT: Bearing traces of past cultures, archaeological landscapes are dynamic fields transforming through the effects of changing living and atmospheric conditions. Archaeological areas that keeping the continuity and dynamics of landscape, the features of all the eras in which it grew and interrelated with each other; in a continuum. Archaeological landscapes encompass the interaction between nature / human and culture throughout centuries blending natural, archaeological and historical values has to be conserved, preserved and sustained to future generations as a universal responsibility. In this article, the settlement characteristics of the Aizanoi archaeological site and the developments, changes, and transformations of urban identity in the process were examined. In this article, Aizanoi archaeological site was introduced within the context of settlement pattern and building types. Then, the evolution of the settlement throughout history was set and the problems and potentials of the site and its near environs were

* Öğr. Gör. Atılım Üniversitesi, evren.tandogan@atilim.edu.tr, ORCID:0000-0002-8809-3701.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Elmas.Erdogan@ankara.edu.tr, ORCID:0000-0002-4193-629X.

discussed. Finally recommendations were proposed for Aizanoi archeological site in the frame of landscape characteristics of the area.

Key Words: Aizanoi, Archaeological site, Archaeological landscape, Conservation, Cultural Heritage, Archaeology

1. GİRİŞ

Aizanoi arkeolojik sit alanının konumlandığı Çavdarhisar, Ege Bölgesi'nin orta bölümünde; Kütahya İli'ne bağlı Merkez ilçenin 60 km. güneyinde yer almaktadır. Doğusunda Aslanapa, batısında Emet, kuzeyinde Tavşanlı, güneyinde ise Gediz ilçeleri bulunan Çavdarhisar, Örencik Ovası'nın merkezinde 1004 m yükseklikte, 330 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Jeolojik anlamda değerlendirildiğinde, Çavdarhisar'ın kurulmuş olduğu alan genç alüvyon yapısında, neojen konglomera ve mezozoik kalkerlerin meydana getirdikleri hafif depresyon havza veya çukurlardan oluşmaktadır (Akkuş 1962:27).

Çavdarhisar ve çevresinde Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri arasında izlenen geçiş iklimi görülmektedir. Diğer bir ifade ile iklim olarak her üç bölgenin de özelliklerini taşımakla beraber sıcaklık değerleri İç Anadolu Bölgesi özelliklerine sahiptir. Kış mevsiminde ise konumu gereği İç Anadolu Bölgesi'nin karasal iklimi etkisi altında bulunmaktadır. Bölgede mevsimlere bağlı olarak görülen yağışlar rakımın yüksek olması ve hava sıcaklığının düşük olması nedeni ile kış aylarında çoğunlukla kar bahar aylarında ise yağmur şeklinde olmaktadır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü tarafından 1930 ile 2018 yılları arasında ölçülmüş verilerin değerlendirilmesi sonucu ortaya konan genel istatistiklere göre Çavdarhisar'da yağış bakımından kurak olan yaz aylarında güneşlenme günde 10 saati bulurken ortalama sıcaklık 28 – 29 C olarak ölçülmektedir (Anonim 2017, 04.06.2017).

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Kütahya İlinin Çavdarhisar İlçesi sınırları içinde bulunan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve kentsel sit alanı olarak tescilli Aizanoi Arkeolojik Sit Alanı ve yakın çevresinde yer alan kırsal yerleşim araştırmanın ana materyalini oluşturmaktadır. Yanı sıra alanda yapılmış arkeolojik araştırmalar ve bu araştırmaların sonucu olarak yayınlanmış olan raporlar ve literatür verileri, alana ilişkin yayınlanmış haritalar, plan çizimleri, fotoğraf, gravür gibi görsel belgeler de araştırmanın ana materyali olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma üç aşamalı bir yöntemle gerçekleştirilmiştir. İlk olarak literatür taraması yapılarak alan ile ilgili bilgi ve belgeler toplanmıştır. Ardından Aizanoi Antik Kenti'ne ait yapı ve yapı kalıntıları ile alana ait diğer değerler yerinde incelenmek üzere arazi etüt çalışması gerçekleştirilmiştir. Kapsamlı literatür araştırması ve arazi etüt-analiz çalışması verilerinin sentezlenmesi ile gerçekleştirilen üçüncü aşama çalışmalarının sonucunda elde edilen bulgular ve

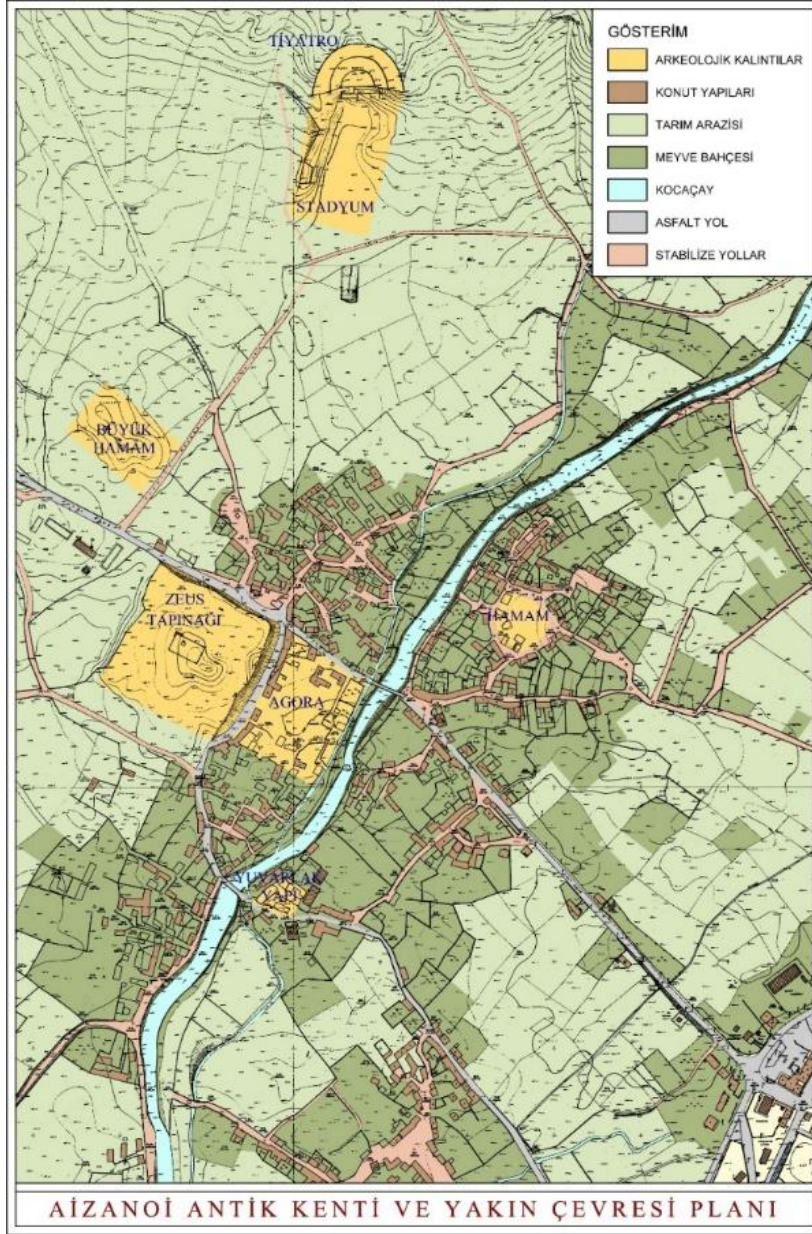
yapılan değerlendirmeler sonucunda Kütahya – Çavdarhisar, Aizanoi I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ile ilgili öneriler geliştirilmiştir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde Aizanoi Arkeolojik Sit Alanı ve yakın çevresinin tarihi süreç içindeki gelişimi ortaya konmuş, yerleşimi oluşturan yapılar tanıtılarak yerleşim dokusu ve yakın çevre özelliklerine yer verilmiştir.

3.1. Aizanoi Antik Kenti ve Tarihi Süreç İçinde Gelişimi

Aizanoi yerleşim alanının antik Frigya'ya bağlı olarak yaşayan Aizanitis'lerin başkenti olduğu düşünülmektedir (Anonymous 2017). Kent ile ilgili ilk yazılı veri Yunan coğrafyacısı Strabon'un (M.Ö 64/63 – M.S 19/24) metinlerinde geçse de kazı çalışmaları sonucunda bölgedeki ilk yerleşimin Tunç Çağı'nda başladığı belirlenmiştir. Strabon'a göre Aizanoi kenti Pergamon ve Bithynia krallıkları arasındaki savaşlar sonucunda sürekli el değiştiren bir kent olmuştur. Kent, M.Ö 216-213'te Phrygia Epiktetus I. Attlos tarafından Pergamon'a dâhil edilmiş; daha sonra M.Ö 197'de ise Bithynia yönetimine geçmiştir. M.Ö 188'de yapılan Apameia Barışı ile Pergamon denetimine giren bölge, M.Ö 156 – 154 yılları arasında bu iki krallık arasında tekrar eden savaşlarından etkilenmiştir. Roma İmparatoru Augustus döneminde artan tarımsal faaliyetler, tahıl, yün ve şarap üretimi ile kent zenginleşmiş, M. S 2. yüzyılın ilk çeyreğinde İmparator Hadrianus Döneminde gelişen ve M.S 7. yüzyıla kadar bölgenin önemli kentlerinden biri olarak kabul edilen Aizanoi hakkında yaklaşık olarak 6 yüzyıla yakın bir dönem boyunca yeterli veri bulunmamaktadır. Bölge 13. yüzyılda Çavdar Tatarları Boyu tarafından askeri üs olarak kullanılmıştır. Çavdarlar bu dönemde Zeus Tapınağı'nın çevresini savunma duvarları ile sınırlandırarak yapıyı kale olarak kullanmışlardır (Özer ve Korkmaz 2014:12). Bu dönemden itibaren de kent Çavdarhisar olarak anılmaya başlanmıştır.

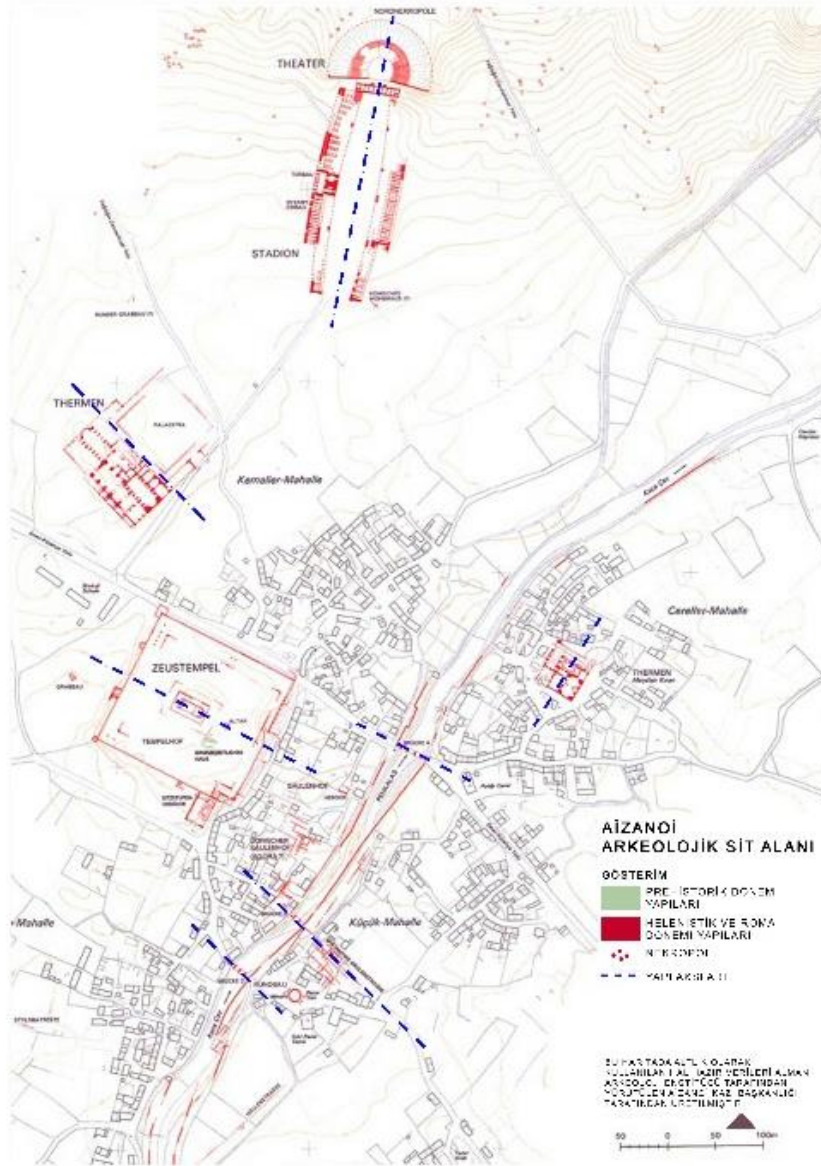

Şekil 1. Aizanoi Antik Kenti ve yakın çevresi yerleşim planı.

1824 yılında Avrupalı gezginler tarafından keşfedilen Aizanoi Antik Kenti'nde, kentin tarihinin araştırılmasına ve korumaya yönelik ilk bilimsel çalışmalar, 1926 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü adına D. Krencker ve M.Schede tarafından başlatılmıştır (Şekil 1). Gayrimenkul Eski Eserler Yüksek Kurulu 20.12.1975 tarih ve 8854 sayılı kararı ile Arkeolojik Sit olarak tescillenen Aizanoi'de Bursa Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu 22.04.1989 tarih ve 488 sayılı kararı ile 1. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Sınırları belirlenmiştir. Alanın bütünlü olarak korunması amacıyla 2009 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından başlatılan Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları, Kütahya Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 16.12.2011 tarih ve 194 sayılı kararı ile uygun bulunarak yürürlüğe girmiştir. Aynı yıl Aizanoi arkeolojik kazı çalışmaları başlatılmıştır. Alanda bugün arkeolojik kazı çalışmaları ve Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında planlanmış olan uygulamalar devam etmektedir.

3.2 Aizanoi Arkeolojik Sit Alanı

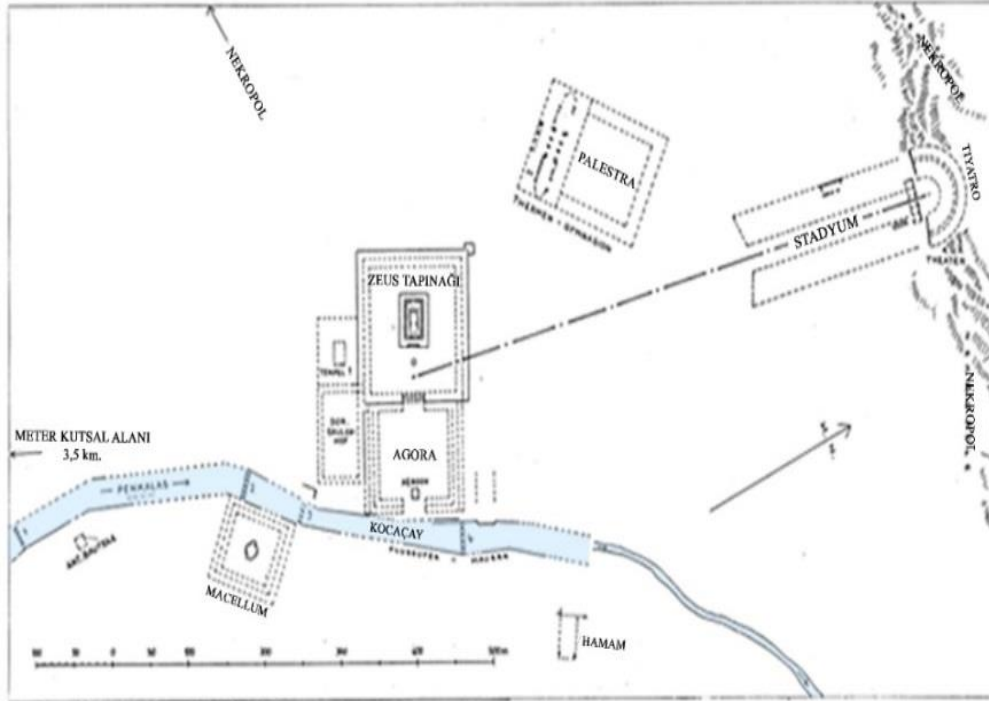
Antik çağda Phrygia bölgesi sınırları içinde bulunan kentin kurulduğu dönem ile ilgili en erken veriler Zeus Tapınağı'nın inşa edildiği alanda yapılan kazı çalışmaları ile M.Ö. 3000'lerin ilk yarısını işaret etse de bu alanda yürütülen çalışmaların ilerlemesi ve değerlendirilmesi sonrasında daha somut verilere ulaşılması beklenmektedir. Devam etmekte olan çalışmalar doğrultusunda kentsel yerleşime dair göstergelerin Helenistik Dönem'e ait olduğu bilinmektedir (Özer ve Korkmaz 2014:11). Bugün Aizanoi Arkeolojik Sit Alanı sınırları içinde tapınak, tiyatro, gymnasium, stadyum, hamam, agora, sütunlu cadde gibi Helenistik Dönem kentlerinde izlenebilen yapılara ait kalıntılar bulunmaktadır. Bu yapı ve yapı kalıntıları kapsamında kent kurgusu irdelendiğinde, yapıların girişleri, birbirlerine göre konumları ve yapı aksları ile bugün alanda bulunan geleneksel yapıların arazi üzerindeki yerleşim şeması göz önünde bulundurulduğunda yapıların konumlarının düz ve paralel uzanan dik açılı yollar üzerinde inşa edilmediği görülmektedir (Şekil 2). Bir başka ifade ile eğimi az ve daha düz bir alana üzerinde güneybatı – kuzeydoğu yönünde akmakta olan Kocaçay (Penkalas) Irmağı'nın iki yakasında kurulmuş olan kentin, Hippodamus plan şeması ile değil, organik bir düzende geliştiği ve bu gelişimin daha sonraki dönemlerde de devam ederek arkeolojik sit üzerine kurulmuş olan geleneksel konut yapılanmasının da benzeri şekilde devam ettiği görülmektedir.

Şekil 2. Aizanoi Antik Kenti yerleşim planı ve yapı akşları

*Posamentir ve Wörrle tarafından 2010 yılında yayınlanan plan üzerinden hazırlanmıştır.

Zeus Tapınağı, bugün Kocaçay olarak adlandırılan Penkalas Irmağı'nın batısında kıyıya yaklaşık 200 m. mesafede konumlandırılmıştır. M.S. 2. yüzyılda Hadrianus Dönemi'nde inşa edilmiş olan tapınak ile aynı aks üzerinde bir sunak, anıtsal bir kapı (propylon) ve batı cephesine bitişik olarak da agora bulunmaktadır (Şekil 3). Tapınağın batısında palestras ve hamam kompleksi ile bu yapıların kuzey kesiminde tiyatro-stadyum yapı kompleksi yer almaktadır. Agora'nın batısında ırmağın iki kıyısında da devam eden Dor sütunlu bir avlu M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen ve bir sıra kolon (peripteros) ile çevrili plan şemasına sahip daire formulu bir ana mekan (Cella) olan daha küçük ölçekli bir tapınak ile bağlantılı olacak şekilde tasarlanmıştır (Hoffann 1989:262). Yine bu yakada kalan mozaikli hamam ve hamamın güney batısında daire planlı bir yapı (macellum) yer almaktadır. Irmak üzerinde bulunan ve ikisi halen kullanılmakta olan köprülerden kentteki yapılara ulaşılmaktadır. Antik kentin kuzey, batı ve güneybatı kesimlerinde ise nekropol (mezar) alanları bulunmaktadır.

Şekil 3. Zeus Tapınağı'nın kentte tespit edilen diğer yapılar ile ilişkisi

Kaynak: Hoffann, A. (1989). "Aizanoi 1988, Arbeiten im Stadion", 11. Kazı Sonuçları Toplantıları, 18-23 Mayıs 1989, II. Cilt, Sayfa 261-274, Ankara.

Bugün arkeolojik sit kapsamında yer alan yapı ve yapı kalıntıları genel olarak Roma İmparatorluk Dönemi'nde inşa edilmiştir. Roma Dönemi'nde Kocaçay (Penkalas) Irmağı üzerine yapılmış olan köprüler ve kıyı duvarlarının halen izlenebilmesine karşın 1926 yılından bu yana devam etmekte olan kazı ve araştırma çalışmalarında kenti çevreleyen sur ve sur kapısına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

3.2.1. Zeus Tapınağı

Aizanoi'de, Penkalas (Kocaçay Deresi) Irmağı'nın batı yakasındaki kent merkezinde bulunan Zeus Tapınağı'nın inşası Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki büyük imar faaliyetlerinin başlangıcı olmuştur. Altı basamaklı podyum üzerine inşa edilmiş olan tapınak tonozlu ana mekanı (Cella) ile Anadolu'da Roma Dönemi yapıları arasında özgün plan şemasına sahip tapınak yapılarından biridir. Alanda bulunan M.Ö. 2800 – 2500 yıllarına tarihlenen yapı katmanlarının üzeri doldurularak yapılan teras üzerine inşa edildiği kazı çalışmaları sonucunda saptanan tapınağın yapımına M.S. 2. yüzyılın ikinci çeyreğinde başlanmıştır (Özer ve Korkmaz 2014:11-12).

Şekil 4. Zeus Tapınağı kuzeybatı yönünden görünüşü

Tapınak, giriş mekanı (pronoas), orta mekan (naos), arka oda (opisthodomos) ve zemin altındaki tonozlu odadan (cella) oluşmaktadır. Kolonlar ile iç odaların duvarları arasındaki uzaklık, kolonlar arasındaki mesafenin iki katı olan sahte dipteros plan şemasına sahip olan yapı 53 x 35 m. boyutlarında bir podyum üstüne inşa edilmiştir. Tapınağın ön cephesinde bulunan kolonlar

kompozit, diğer kolonlar ise İon düzeninde inşa edilmiştir (Özer ve Korkmaz 2014:11).

Anadolu'nun en iyi korunmuş İon düzenine sahip tapınaklarından bir olan yapının batı alınlığında *akanthus* dalları ve yapraklar arasında Kibele ve doğu alınlığında ise Zeus büstü bulunmaktadır. Bezeme üslubuna dayanarak Hadrian Dönemi'ne tarihlenen tapınağın cephesinde üzeri yazıtlı bir arşitrav bulunmaktadır.

3.2.2. Odeion

Zeus Tapınağının güney köşesinde agora ile bitişik olarak kesme mermer taş ile inşa edilmiş olan oturma basamaklı yapı kalıntıları yer almaktadır. Bouleuterion ya da odeion olarak tanımlanan bu yapının Zeus kutsal alanının Traian Dönemi'nde inşa edildiği düşünülmektedir. Yapının giriş kapısının (paradosu) devşirme olduğu ve oturma yerlerinin (cavea) devşirme malzeme kullanılarak inşa edildiği düşünülmektedir. M.S. 3. yüzyılda, oturma bölümünün yenilenmesi sırasında orkestra tabanına güneydoğu yönüne doğru bir atık su çıkışı eklenmiştir. Rheidt, bu kanalın eklenmesi ile birlikte bu yapının su oyunları için yeniden düzenlendiğini ve 4. yüzyılda da bir sahne yapısının eklendiğini ancak büyük bir kısmının Bizans Dönemi'nde tahrip edildiğini belirtmektedir (Rheidt 2003:131).

3.2.3. Heroon, Agora ve Dor Sütunlu Avlu

Penklas (Kocaçay) Irmağı'nın doğusunda, Zeus Tapınağı ile aynı aks üzerinde etrafı bir sıra sütun ile çevrili bir plan şemasına sahip hereon (küçük tapınak) ve hemen hemen kare plan şemasına sahip olan agora bulunmaktadır. Agora ile hereon arasında yer alan sütunlu avlunun inşasında kullanılan Dor düzeni bezeme nedeniyle Zeus Tapınağı'ndan daha erken bir dönemde yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu yapılara ait kalıntıların bir bölümü bugün köy evleri ve bahçelerin altında yer almaktadır. Bugün gerek Agora ve Hereon'a ait gerekse sütunlu galeriye ait yapı kalıntıları kısmi kazısı yapılan alanlar dışında algılanabilir durumda değildir.

3.2.4. Büyük Hamam ve Palaestra Yapı Kalıntıları

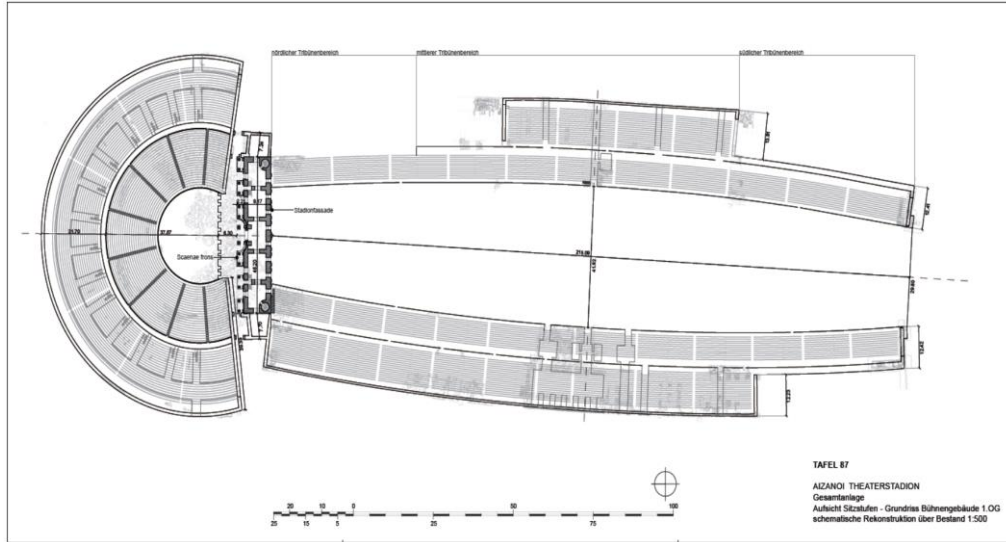
Aizanoi antik kentinde bugüne kadar ortaya çıkartılan hamam yapılarından; plan şeması diğerine göre daha büyük ölçekli olan Büyük Hamam'ın M. S. 2. yüzyılın ikinci yarısında süregelen inşai faaliyetler sırasında yapıldığı düşünülmektedir (Hoffann 1989:263). Simetrik bir plan şemasına sahip olan hamam yapının merkezinde yer alan frigidarium (soğukluk) ve caldarium (sıcaklık) gibi ana yıkanma mekanları ve giriş cephesinde bulunan sütunlu avlu ile simetrik bir plan şemasına sahiptir.¹

¹ Hoffann'a göre iç mekanları mermer kaplama olan hamamda bugün mekanları oluşturan duvar kalıntılarının yanı sıra ısıtma sistemi ve pişmiş toprak su kanalları izlenebilmektedir.

Yapının kuzeydoğu yönünde hamam ile ilişkili olarak spor çalışmalarının yapıldığı bir mekan (palaestra) inşa edildiği düşünülmektedir. Bugün temel seviyesindeki duvarlar dışında izlenemeyen kare plan şemasına sahip olan bu yapı kalıntıları hakkında daha kapsamlı veriler devam eden kazı çalışmaları ile ortaya konacaktır. Bu alanda yapılan yeni kazı çalışmalarında hamama su taşıdığı düşünülen, dolgu toprak üzerinde bulunan ve doğu – batı yönünde ilerleyen su kanalları ortaya çıkarılmıştır (Özer 2016:295).

3.2.5. Stadyum ve Tiyatro

Zeus Tapınağı'nın kuzeyinde, hamam yapısının doğusunda yer alan tiyatro ve stadyum yapıları ayrı ayrı inşa edilmiş olmalarına rağmen aynı aks üzerinde bulunan ve sahne binası iki yapı tarafından da ortak kullanan plan tipi ile son derece özgün olup, Anadolu'da bilinen tek örnektir.

Şekil 5. Tiyatro ve stadyum yapı kompleksi

Kaynak: Rohn, C. (2008). "Der Theater - Stadyum - Komplex von Aizanoi", Yayınlanmamış Doktora Tezi. Brandenburgischen Technischen Universität, Almanya.

Aizanoi'daki stadyum, alçak cavea yapısına sahiptir. Yapının doğu ve batı yönlerindeki plan kurgusu benzer şekilde gelişirken, kuzey ve güney yönlerinde farklıdır. Orta kısmında hafifçe genişleyen stadyum ise simetrik plan şemasına sahiptir.

Yapının batı yönünde, mevcut kalıntılardan anlaşıldığı üzere burada zemin katta gerek malzeme gerekse ölçek itibarı ile diğer mekanlardan farklı inşa edilmiş olan mekanlar ve bunları birbirine bağlayan koridorlar bulunmaktadır. Bu özel loca

ya da salon olarak adlandırılabilir mekanların üst kısmında oturma basamaklı bir bölümü bulunmaktadır. Yapının bugüne ulaşabilen en korunagelmiş olan bu bölümde stadyumun cephesi, kesiti ve girişi izlenebilmektedir. Bugün mevcut olan kalıntılar stadyuma farklı noktalardan giriş yapılabildiğini göstermektedir. Rohn (2008) bu girişlerin düzenlenmesinde bir hiyerarşi uygulandığını belirtmektedir (Rohn 2008: 23-49).

Şekil 6 Tiyatro ve stadyum yapı kompleksi hava fotoğrafı

Kaynak: Rohn, C. (2008). "Der Theater - Stadyum - Komplex von Aizanoi", Yayınlanmamış Doktora Tezi. Brandenburgischen Technischen Universität, Almanya.

Stadyumun kuzey yönünde aynı zamanda tiyatro tarafından da kullanılan çok katlı bir sahne binası bulunmaktadır. Cephesi mermer kaplama olan bu yapıya ait kesme taş bloklar ve cephe kaplama taşları yüzyıllar boyu süregelen çeşitli etkenler ve depremlerin sonucunda yıkılarak stadyum ve tiyatro yapısının içine yığılmış durumdadır. Tiyatro yapısı oturma basamakları (cavea) sahne binasının kuzeyine, mevcut kireçtaşı kayaların üzerine yaslanır şekilde inşa edilmiştir. Yapılan araştırma kazıları ile yapının farklı dönemlerde yenilediği ve bu

yenilemeler sırasında da büyütüldüğü ortaya konmuştur. Yapılan çalışmalar ile tiyatro ve stadyum yapı kompleksi tarafından ortak kullanılan sahne binasının tek katlı olarak inşa edildiği, stadyumda yapılan yenileme çalışmaları sırasında bu yapının da yenilediği tespit edilmiştir. Bu çalışmalar doğrultusunda sahne binasının üç katlı olduğu ve aynı zamanda birinci kat seviyesinde bir asma kat olduğu düşünülmektedir. Kazı çalışmaları ile zemin katta beş mekan ile doğu ve batı yönlerinde birer merdiven saptanmıştır. Yapının zemin katı ile birinci katına ait plan şemasının aynı olduğu ancak birinci katın daha yüksek olduğu yapısal izlerden anlaşılmaktadır (Rohn 2008:23-49). Zemin katın hem stadyum hem de tiyatro yönünden ortak kullanıldığını düşünen Rohn'a (2008) göre aralarındaki erişimin zemin kattan sağlandığı sahne binasının cephesinde oldukça nitelikli bezemeler bulunmaktadır (Rohn 2008:23-49).

3.2.6. Yuvarlak yapı (Macellum)

Zeus Tapınağı'nın güneyinde etrafı dükkânlarla çevrili, ortasında daire formu bir kült alanı inşa edilmiş olan ve M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen ve et-balık pazarı olarak kullanılan 'macellum' bulunmaktadır (Özer 2015:45).² Yapının 1971 yılında kazısı ve kısmi onarımı yapılan duvar bloklarından yazıtlı olan bir kısmının kopyası alandaki duvarlar üzerine yerleştirilmiş olup orijinal parçalar ise Kütahya Müzesi'nde sergilenmektedir. İmparatorluk pazarlarında satılan ürünlerin satış ücretlerinin yer aldığı bu yazıtların İmparator Diocletian tarafından 301 yılında enflasyon ile mücadele amaçlı belirlendiği ücretlendirme olduğu düşünülmektedir (Anonymous 2017, 06.04.2018).

Şekil 7. Yuvarlak yapı (Macellum)

² Kazı çalışmaları sonucunda daire formu bu yapının duvarlarında imparatorluk pazarlarında satılan tüm ürünlerin satış ücretlerinin yazıldığı belirlenmiştir (Özer ve Korkmaz 2014:13)

Antik kente erişimi sağlayan cadde üzerinde yer alan yuvarlak yapı (macellum) alanda bulunan stadyum, tiyatro, büyük hamam ve palaestra yapı kalıntıları gibi erişime açık durumda bulunmaktadır. Bu yapı ve çevresi bugün Uşak – Kütahya yoluna doğrudan bağlanan Taksim Caddesi üzerinde yer almaktadır. Asfalt kaplı ve araç trafiğine açık olan bu cadde yapı kalıntılarının hemen sınırından geçmesi nedeni ile kalıntılar her türlü müdahaleye karşı korumasız durumdadır.

3.2.7. Sütunlu Cadde

Yuvarlak yapının kuzeydoğusunda sütunlu galeriler ile çevrili olan ve buluntulara göre M.S. 400 yıllarına ait mermer döşemeli bir cadde bulunmaktadır (Şekil 8). Daha önce aynı yerde bulunan tapınağın ortadan kaldırılması ile yapılan sütunlu cadde büyük oranda devşirme malzeme kullanılarak inşa edilmiş ve 6. yüzyıla kadar varlığını korumuştur. Mermer döşeli olan caddenin iki yanında bulunan sütunların kaidelerine ilişkin parça bulunamadığı için doğrudan postamentler üzerine yerleştirilmiştir. Düz sütunlar, ölçü ve profil bakımından uyumsuz sütun ve arşitrav buluntuları ve İon tipi sütun başlıklarının M.Ö.1.-M.S.1. yüzyıl arasında inşa edilmiş olan Artemis Tapınağı'na ait olduğu ve caddenin inşasında kullanılan bazı taşların buradan sağlandığı düşünülmektedir.

Şekil 8. Geç antik sütunlu cadde

Yuvarlak yapı ile yakın konumda bulunan kalıntılar, Zeus Tapınağı'nda olduğu gibi giriş kontrolünün sağlandığı koruyucu bir alan ile sınırlanmadığı için

ziyaretçiler ve yerel halk tarafından fiziki olarak her türlü müdahaleye açık durumdadır.

3.2.8. Hamam

M.S. 3. yüzyılın ikinci yarısında şehrin kuzeydoğusunda, bugün Aizanoi arkeolojik kazı başkanlığı tarafından küçük hamam olarak adlandırılan yapı inşa edilmiştir. Bugün yapının bir mekanında bulunan mozaik kaplama zemin döşemesi dışında yapının zemin kaplamalarına ait herhangi bir iz bulunmazken duvar kalıntılarının da sadece bir bölümü mevcuttur. Yapı M.S. 5. yüzyıldan sonra tekrar düzenlenerek erken dönem Hristiyan cemaatinin piskoposluk merkezi olarak işlevini sürdürmüştür (Anonim 2017, 06.04.2018). Mozağin korunması amacı ile yakın dönemde hem mozağin çevresini hem de üzerini kapatan bir yapı inşa edilmiştir. Bu koruma örtüsü nedeni ile hamamın özgün plan şemasına ait sıcaklık, ılık ve soğukluk mekanlarının birbirleri ile ilişkileri ziyaretçiler tarafından algılanamamaktadır.

Şekil 9. Hamam genel görünüşü

Kaynak: Özer, E. (2012). "Aizanoi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantıları, 28 Mayıs - 1 Haziran 27 2012, III. Cilt, Sayfa 275-296, Çorum

Hamama ait yapı kalıntılarında bugüne kadar açığa çıkartılmış olan kısım çit ile çevrilmiştir. Geleneksel konutlara erişimi sağlayan stabilize yol bu çitin hemen çevresini sarmakta olduğu için yapı ve yapı kalıntıları, Özer ve Korkmaz'ın da ifade ettiği gibi çevredeki geleneksel konutlar tarafından sıkıştırılmış durumdadır (Özer ve Korkmaz 2014:14). Mozaikli hamamda kazı, araştırma ve

koruma çalışmaları hâlihazırda fiziki sınırları tel örgü ile belirlenmiş olan bu alanda devam etmektedir.

3.2.9. Köprüler

Aizanoi'nin ortasından geçen Penkalas'ın (Kocaçay) kent kurgusunda aktif bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Rheidt'e göre ırmak üzerinde tespit edilen dört adet köprünün inşası tamamlanmamıştır (1992:291). Farklı dönemlerde müdahaleler geçirmiş olan köprülerden ikisi ise halen kullanılmaktadır.

Şekil 10: Zeus tapınağının kuzey doğusundaki beş kemerli köprü.

Şekil 11: Zeus tapınağının güneybatısı ile yuvarlak yapı (marcellum) arasında bulunan köprü

Zeus Tapınak düzlüğünün ve agoranın kuzeydoğusunda bulunan ve bugün de ulaşım için kullanılan taş köprü beş gözlü ve kemerlidir. 1992 yılından itibaren farklı dönemlerde bu köprü ve köprünün her iki kıyıda bulunan ayakları çevresinde yer alan koruma taş duvarları Aizanoi kazı çalışmaları kapsamında incelenerek gerek görsel gerekse ölçekli çizimler ile belgelenmiştir (Reidht, 1992:290-308, Özer, 2016:280). Kesme taş kullanılarak inşa edilmiş olan beş gözlü ve kemerli köprü üzerinde yapımına yönelik bilgiler içeren bir kabartma ve kitabeli taş korkuluk dere içine düşmüş olarak bulunmuştur. Rheidt'e göre kabartma taş üzerinde bulunan tasvirde köprünün yapımı için maddi kaynak sağlayan M. Apuleius Eurykles'in M.S. 153 ve 157 yılları arasında Aizanoi Kentini Atina'da, Panhellenion olarak da bilinen Hellen Birliği'nde temsil etmek üzere gerçekleştirdiği deniz yolculuğu işlenmiştir (Rheidt 1992:323). Ayrıca kitabaya göre köprü M.S. 157 yılında tamamlanarak kullanılmaya başlanmıştır (Rheidt 1992:323).

Zeus Tapınağı'nın güneybatısında ise dört gözlü, kemerli bir taş köprü bulunmaktadır. Köprünün iki cephesinde, kemerlerde ve kemerlerin üzerinde bulunan taşlarda bozulmalar olsa da asfalt kaplı zemini ve yakın dönemde eklenmiş olan metal korkulukları ile araç geçişlerinde kullanılmaktadır. Aynı zamanda ırmağın ilkbahar aylarında yükselen sularından korunmak amacı ile her iki kıyıda da iri kesme taşlardan yapılmış koruma duvarları bulunmaktadır. 2015 yılından

beri kazı çalışmaları kapsamında bu duvarlara ait kireç taşı blokların belgeleme ve envanter çalışmaları sürdürülmektedir. Aynı zamanda söz konusu bu duvarların ve yapı gereçlerinin korunmasına yönelik olarak çalışmalar da devam etmektedir.

3.3. Geleneksel Konut Mimarisi

Aizanoi Antik Kenti'nin 1988 yılında 1. derece arkeolojik sit alanı olarak tescillendiği tarihe kadar antik yapı kalıntıları ile yöre yaşantısı entegre devam etmiştir. Tescilin ardından mevcut yerleşim, sit alanı içinden bugünkü ilçe merkezine doğru gelişmiştir. I. derece arkeolojik sit sınırı içinde yer alan geleneksel konutlar antik kentin yapı malzemelerinden de yararlanılarak inşa edilmiş ve yapılarda genel olarak benzer özellikler izlenmektedir. Bu yapıların yaklaşık olarak 1920'lerden itibaren inşa edildiği planlama çalışmalarını yürüten ekip tarafından belirlenmiştir (Ege Plan 2010). I. Derece arkeolojik sit alanı içinde yer alan geleneksel yerleşim kentsel arkeolojik sit olarak 2011 yılında tescillenmiştir.

Alan içinde geleneksel dokuyu oluşturan konutlar genellikle iki katlıdır. Bu konutlar, ahşap iskelet arası taş dolgu yapısal sistemi ile inşa edilmiştir. Bazı konutlar toprak ile sıvanmıştır. Cepheleri genel olarak beyaz kireç badanalı olup korunmuş bazı örneklerde pencerelerde ahşap kafesler de bulunmaktadır. Yapıların üst katları yaşam mekanları olarak kullanılırken alt katların işlik, ahır ve depo olarak işlevlendirildiği görülmektedir. Alt katlarda cephe düz ve pencere, kapı gibi açıklıklar küçük boyutlu inşa edilirken üst katlarda sokak ile de uyumlu olacak şekilde yer yer çıkmalar ve ahşap cumbalar görülmektedir. Bu çıkma ve cumbalarda üzerinde bazılarında açılabilir kanatlı bazılarında ise giyotin sürme kanatlı pencereler bulunmaktadır.

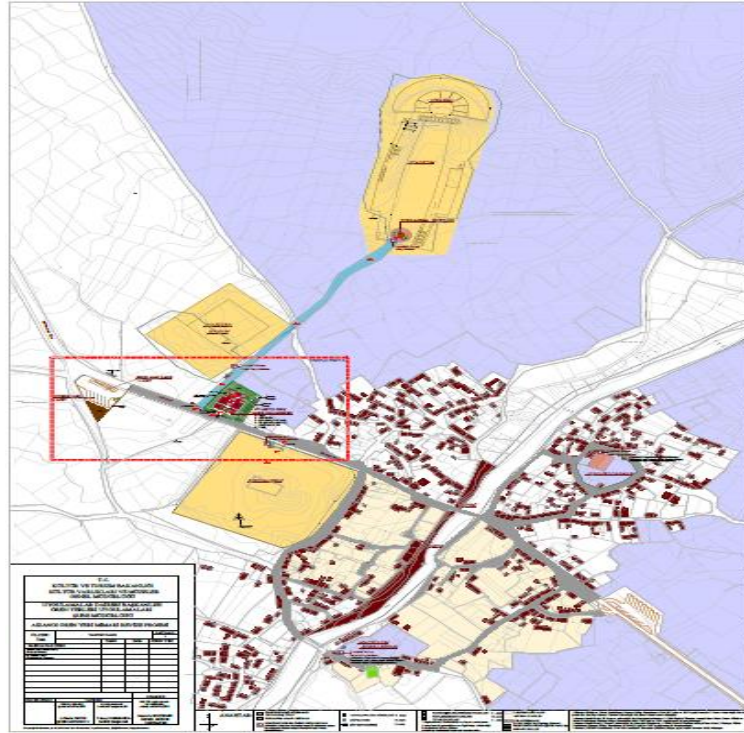
3.4. Projelendirme Çalışmaları

Aizanoi Antik Kenti 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın bütüncül olarak korunması ve alanın kullanımına yönelik kararların geliştirilmesi amacı ile 1/5000 ve 1/1000 ölçeklerde koruma amaçlı imar planı hazırlanmış ve Plan, Kütahya Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 16.12.2011 tarih ve 194 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur. Koruma amaçlı imar planı alanda yeni yapı yapılamayacağı kararını getirmiş, Çavdarhisar – Emet Karayolu'nun araç trafiğine kapatılarak alanın yayalaştırılması önerilmiş olup arkeolojik kalıntılar ile iç içe gelişim gösteren geleneksel dokunun sürekliliği içinde mevcut yollar iyileştirilerek kullanılmaya devam edilmiştir. Bu kapsamda alan içindeki yaya yollarının iyileştirilmesi, gezi güzergâhı ve bu güzergâh ile ilişkili olarak mobil satış, güvenlik birimleri ve otopark alanlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

2011 yılında uygun bulunarak yürürlüğe giren koruma amaçlı imar planı kapsamında alanda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler

Genel Müdürlüğü tarafından 2013 yılında uygulamaya geçecek biçimde çalışmalara başlanmıştır. Bu kapsamda planda öngörülen bilet satış ve güvenlik birimlerinin yer alacağı ünitelerin ve gezi güzergâhı, otopark alanlarının düzenlenmesini içeren projelendirme çalışmaları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde Uygulamalar Daire Başkanlığı Ören Yerleri Uygulamaları Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. “Ziyaretçi Karşılama Merkezi ve Çevre Düzenleme Projesi” adı altında gerçekleştirilen projelendirme çalışmaları, ziyaretçi merkezi ve otopark alanları, birbirinden uzak konumlarda bulunan yapı / yapı kalıntılarının güvenlik kontrolünü sağlayacak çit ve kalıntılara erişimin kontrol altına alınması amacı ile turnikeli geçiş sistemi, tur güzergâhında bulunan yollarda zemin kaplamaları, tanıtım ve bilgilendirme tabelaları ile uyarı ve yönlendirme levhalarına için öneri 1/1000, 1/200, 1/100 ölçekli plan ve cephe çizimleri ile uygulamaya yönelik detayları içermektedir.

Şekil 12. Ziyaretçi merkezi genel planı

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Uygulamalar Dairesi Başkanlığı, Ören Yerleri Şube Müdürlüğü, 2019.

Ziyaretçi karşılama merkezi, Zeus Tapınağı, Büyük Hamam ve Palaestra yapı kalıntılarının arasında kalan alanda, Koruma Amaçlı İmar Planı ile belirlenen parsel üzerinde, birbiri ile ilişkili ancak bağımsız beş adet tek katlı yapı olarak tasarlanmıştır. Bilet gişesi, güvenlik birimi, hediyelik eşya satış alanı, çok amaçlı salon, kafeterya ve ıslak hacimlerden oluşan bu beş yapının ortasında Güneybatı - Kuzeydoğu aksı üzerinde bir dolaşım alanı tanımlanmış ve bağımsız bu yapılar dolaşım alanına simetrik bir konumda yerleştirilmiştir. Farklı işlevleri olan yapılara erişimin de sağlanacağı bu orta aks aynı zamanda ziyaretçilerin dinlenebilecekleri ve vakit geçirebilecekleri pergolalı bir alan olarak düzenlenmiştir. 2013 yılında başlayan ziyaretçi karşılama merkezi ve çevre düzenleme projesi farklı tarihlerde yeniden ele alınmış ve Kütahya Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu 14.06.2016 tarih ve 3305 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur. 2017 yılında projenin uygulanmasına başlamış olup hâlihazırda yapısal ve sert zemin uygulamaları tamamlanmıştır. Projede önerilmiş olmasına rağmen alanda henüz tanımlanmış olan turnikeli geçiş sistemi, otopark düzenlemeleri, bilgi panoları ve yönlendirme tabelaları ile ziyaretçi merkezi olarak tanımlı parsel üzerinde yer örtücü, çalı, kısa boylu ağaçlar ile yapılacak peyzaj düzenlemesinin de kısa süre içinde tamamlanması hedeflenmektedir.

Şekil 12. Ziyaretçi merkezi genel görünüşü

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Uygulamalar Dairesi Başkanlığı, Ören Yerleri Şube Müdürlüğü, 2019.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Aizanoi ve yakın çevresi, arkeolojik tarihi ve aynı zamanda bugün yerleşim yeri olarak da kullanılan yapı ve alanları içermektedir. Bu kapsamda sahip olduğu değerler ile Aizanoi, yerel peyzaj özellikleri ve arkeolojik sit içinde yer aldığı coğrafya, yerleşim dokusu ve antik dönem yapı kalıntıları ile özgün nitelik ve kimlik taşıyan bir arkeolojik peyzaj alanı olması nedeni ile gelecek kuşaklara aktarılması zorunluluk taşıyan bir ulusal değerler bütünüdür. Bugün artık ölü anıt olarak nitelenmek yerine yaşayan alanlar olarak kabul edilen arkeolojik sitler ve peyzajlar geleneksel koruma yöntem ve yaklaşımları dışında yeni koruma biçim ve stratejilerinin gelişimini de zorunlu kılmaktadır.

Taşınmaz kültür varlıkları açısından az sayıda ülkenin sahip olduğu çeşitlilik ve zenginliğe sahip Türkiye’de, arkeolojik peyzaj alanları önemli bir orana sahip olup, farklı uygarlık ve yaşam kültürleri ile kentsel çevre oluşumu ve yapı gelişimine ilişkin veri oluşturan alanlardır. Yanı sıra sahip oldukları pitoresk ve estetik değerler ile de özgün yerel kimlik değer oluşturmaktadırlar. Arkeolojik peyzajların korunması diğer kültür varlıkları ile karşılaştırıldığında daha güçtür; çünkü karşılaşılan sorunlar da daha karmaşık ve çok yönlüdür. Bu alanlarda yürütülen bilimsel araştırmalar ve tespit sürecinin de çok uzun vadeli olması müdahale yaklaşımlarının belirlenmesinde de kısıtlayıcı olmaktadır. Dolayısı ile arkeolojik sit alanlarının korunmasına yönelik olarak öncelikle sosyo ekonomik kaynakların geliştirilmesi, doğru kurgulanmış yönetim planları, bilinçli bir yerel halk katılımı gerekmektedir.

M.Ö. 200’lü yıllardan itibaren iskan edilmiş olan Aizanoi Antik Kenti ve yakın çevresi, farklı kültür katmanları, sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri ile özgün arkeolojik peyzaj özellikleri taşıyan korunması gereken bir kültürel miras alanıdır.

Aizanoi arkeolojik peyzaj alanı bugün içinde yer aldığı doğal ve geleneksel kırsal yerleşim dokusu ile de bütünleşmiştir. Bu bağlamda doğal ve kültürel çevre değerleri bir bütün olarak tanımlanmalı, doğal ve kırsal özellikler, üretim biçimi, sosyal değerler birlikte korunarak sürdürülebilirlikleri sağlanmalıdır. Süreç içinde artık arkeolojik sitin ya da peyzajın ayrılmaz birleşeni haline gelen geleneksel yerleşim dokusu ve tüm bileşenleri bütüncül olarak korunmalıdır.

Aizanoi arkeolojik sit alanında bulunan eserler bugün Roma Dönemi’ne tarihlenmekte ve mimari özellikler açısından Anadolu’da bulunan özgün örneklerden biri olarak izlenebilmektedir. Kent sahip olduğu özgün arkeolojik değerlere rağmen bugün Türkiye’de hemen hemen hiç tanınmamaktadır.

Merkezde konumlanan akarsuyun iki tarafında gelişim gösteren kentin kurgusu incelendiğinde yapıların Kocaçay (Penkalas) Irmağı’nın akış yönüne

uygun olarak inşa edildiği görülmektedir. Nehrin iki kıyısındaki bu yapılara erişim sağlanması için nehrin üzerinde farklı noktalarda yer alan dört adet köprü inşa edilmiş olması da bu su varlığının kent kurgusunda belirleyici olduğunu yansıtmaktadır.

Dünya'daki diğer Zeus tapınakları ile karşılaştırıldığında, Aizanoi'deki Zeus Tapınağı en iyi korunmuş olan tapınaklardan biridir. Kent kurgusunda bulunan tapınak ve tiyatro – stadyum yapısı plan şeması bakımından Anadolu'da bulunan özgün örneklerdendir. Aizanoi Antik Kenti'nin Unesco Dünya Mirası Geçici Listesi'ne kabul edilme nedenlerinden biri de yerleşim dokusunda yer alan ve önemli sosyal, kültürel, spor amaçlı kullanılan tiyatro ve stadyum yapılarının tasarımsal açıdan ender örneklerden olmasıdır. Dünya'daki ilk borsa yapılarından biri olarak kabul edilen Macellum'da bulunan yazıtlar ise Roma İmparatorluk pazarlarında satılan ürünlerin fiyatlarını göstermesi ve bu yazıtların bugün okunabilir olması bir diğer önemli etmen olmuştur. Bu anlamda Anadolu antik dönem arkeolojik mirasına ilişkin özgün ve ilk örnek yapılanma ve kent kurgusuna sahip olması nedeni ile Aizanoi Antik Kenti'nin bu özgün yerleşim dokusu ve yapı kalıntılarının korunması / onarılması ve düzenli bakımlarının yapılarak korumanın sürekliliğinin sağlanması evrensel bir sorumluluktur.

Çavdarhisar'da Aizanoi Antik Kenti'ne ait kalıntıların bulunduğu alan 20 Aralık 1975 tarih ve 8854 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı ile tescillenmiş, 1989 yılında da kentin 1. ve 3. derece arkeolojik alan sınırları belirlenmiştir. 2011 yılında yapılan Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları çerçevesinde alanın tescili yenilenerek I. derece arkeolojik sit ve kentsel arkeolojik sit sınırları belirlenmiştir.

Aizanoi Antik Kenti 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın korunmasına yönelik olarak 2011 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı yapılmış ve Planda alınan kararlar doğrultusunda uygulamalara başlanmıştır. Ziyaretçi Karşılama Merkezi ve Çevre Düzenleme Projesi kapsamında ele alınan bu uygulamalar ile alana gelen ziyaretçilerin Aizanoi hakkında kapsamlı bilgi edinebilecekleri, dinlenebilecekleri bir alan tanımlanmıştır. Proje kapsamında farklı parsellerde konumlanan arkeolojik yapı / yapı kalıntılarına erişim için kullanılacak yollar düzenlenmiş, Koruma Amaçlı İmar Planı'nda öngörüldüğü üzere Çavdarhisar – Emet Karayolu araç trafiğine kapatılması planlanmıştır. Bu yolun araç trafiğine kapatılması alanda trafiğin soğutulmuş olması açısından önemlidir. Ancak Aizanoi 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın büyüklüğü ve içinde kamu mülkiyetinden daha fazla şahıs mülkiyetinin bulunması, bu mülkiyetlerde tanımlı parsellerde konut kullanımlarının ve tarımsal faaliyetlerin devam ediyor olması nedeni ile alanın tamamen trafiğe kapatılması mümkün görünmemektedir.

Ziyaretçi Karşılama Merkezi ve Çevre Düzenleme Projesi ile alanda toprak üzerinde izlenebilen kalıntıların güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak mülkiyet sınırı göz önünde bulundurularak kontrol elemanı (çit) ve giriş kontrolünü sağlayan turnikeli geçiş sistemi tanımlanmıştır. Bu öneriler yapı / yapı kalıntılarının fiziki güvenliği için alınmış bir önlem olarak olumlu gibi algılansa da stadyum ve tiyatro yapı kompleksi, büyük hamam yapı kalıntıları ve izlerin hemen çevresinden ve yer yer de üzerinden geçen sınır araştırma kazıları ve restorasyon çalışmaları kapsamında mülkiyet sorunlarını da gündeme getirecektir.

Aziano Antik Kentinde alana gelen ziyaretçilerin kent hakkında bilgi aldıkları ya da dinlendikleri bir alanın tanımlanmış olması kente gelecek ziyaretçilerin bilgiye erişimlerini ve dolayısı ile olumlu bir ziyaret deneyimi sağlanmasına yardımcı olacaktır. Ziyaretçi Merkezi olarak seçilmiş olan Alan Büyük Hamam – Palaestra yapı kalıntılarının yanında, kente ait diğer arkeolojik yapı / yapı kalıntılarının ortasında kalmaktadır. Bu durumda ziyaretçi merkezi olarak inşa edilmiş yapılar arkeolojik kalıntılar ile iç içe bir konumda bulunmaktadır. Alanda ihtiyaç duyulan ziyaretçi merkezi, yapılaşmanın olmadığı, mevcut tarım arazisi üzerine konumlandırılmıştır. Oysa bölgedeki mevcut yapı stokundan uygun konut yapılarının belirlenerek kazı başkanlığı ile birlikte yapılacak etüt çalışmaları sonucunda bu yapılardan özgün kimliğini koruyan yan yana konumlanmış birkaç geleneksel yapının ziyaretçi merkezine dönüştürülmesi hem sürdürülebilirlik açısından hem de bölge kültürü ve insanı ile daha yakın ilişki kurulması yönünden daha olumlu bir yaklaşım olurken, kaynak kullanımı ve işletmeye alınmasının süresi bakımından da ekonomik açıdan katkı sağlayacaktır.

Antik kent ile bütünleşerek gelişmiş olan Çavdarhisar eski yerleşim alanında yaşamın geleneksel doku ve tarım alanları ile bugün de devam etmesi kültürel sürekliliğin bir göstergesi olmaktadır. Kentsel arkeolojik sit olarak tescillenmiş alan içinde bulunan ve geleneksel yapı tekniğinde inşa edilmiş olan konutlar da koruma altına alınmıştır. Bu binaların korunmasına ve kullanımına yönelik olarak belgeleme (rölöve), dönemleme (restitüsyon) araştırmaları yapılarak kentsel doku ve envanter çalışmaları tamamlanmalıdır. Bu çalışmalar doğrultusunda yapıların korunmasına yönelik olarak müdahale kararlarının tanımlandığı koruma – onarım (restorasyon) projeleri ile yerleşim ve sokak dokularının bütüncül olarak ele alındığı kentsel peyzaj tasarımı projeleri hazırlanmalıdır. Tanımlanan koruma ve tasarım projelerinde geleneksel yapıların günü birlik ve konaklamalı kullanımına yönelik olarak ve gerek yapılar gerekse yapıların içinde bulunduğu doku ile uyumlu yeni işlevler tanımlanarak kentsel doku ve geleneksel yaşam kültürünün sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Tanımlanan yeni işlevler ile arttırılan turizm potansiyeli ile yerel halkın alandan ekonomik fayda sağlaması, dolayısıyla

Aizanoi'nin korunması ve bu korumanın sürekliliğinin sağlanması açısından tüm paydaşların katılımının sağlandığı çalışmalar yürütülmelidir.

2011 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile kazı başkanlığı değişmiş, alanda gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar farklı bir grup tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bu yeni ekip ile birlikte Aizanoi'de bilimsel kazı çalışmalarının yanı sıra koruma bilincinin artırılması amacı ile eğitim ve tanıtım faaliyetleri kapsamında programlar başlatılmıştır. Ancak bu çalışmalar kazı başkanlığının maddi ve manevi desteği ile devam etmekte ve dolayısı ile belirli bir alan ile sınırlı kalmaktadır. Alanın öneminin vurgulanması ve tanıtımının gerek dijital gerekse yazılı – görsel medya aracılığı ile daha geniş kapsamlı ele alınması ve bu anlamda tanıtım faaliyetleri yerel yönetim ve alan ile ilgili diğer paydaşların da katılımı ile planlanmalıdır.

Dünya Mirası Konvansiyonu tarafından ilki 1977 yılında yayınlanan ve düzenli olarak güncellenen rehberde 2002 yılında Dünya Miras Listesi'ne aday alanlar için yönetim planı mekanizmasına sahip olma koşulu getirilmiştir. 2012 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne giren Aizanoi arkeolojik sit alanı için yönetim planı çalışmalarına öncelik verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda arkeolojik sit sınırları içinde bulunan tescilli kültür varlıkları ile ilgili inceleme, araştırma, koruma vb. çalışmaların aynı zamanda alanın doğal değerleri, peyzajı ve somut olmayan kültürel mirası ile ilgili olarak da ivedilikle ele alınması, elde edilen veriler doğrultusunda korumaya yönelik yönetim planı ve eylemlerin planlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Anonymous. (2017). Aizanoi Antique City, [http, s://whc.unesco.org/en/tentativelists/5724/](http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5724/), Erişim Tarihi: 06.04.2018.
- Anonim. (2017). Meteoroloji Genel Müdürlüğü [https, s://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=KUTAHYA](https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=KUTAHYA), Erişim Tarihi: 04.06.2017.
- Anonim. (2017). [http, s://www.aizanoi.com](http://www.aizanoi.com), Erişim Tarihi: 06.04.2018.
- Anonim. (2005). T.C. Kütahya Valiliği İl Çevre Ve Orman Müdürlüğü, Kütahya İli Çevre Durum Raporu, 2005, Kütahya.
- Anonim. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul
- Akbaş, A. (2001). “Anadolu”daki Roma Dönemi Sütunlu Caddeleri”, İTÜ, 2001, Yüksek Lisans Tezi.
- Akkuş, M.F. (1962). “Kütahya-Gediz arasındaki sahanın jeolojisi”, *M.T.A. Dergi*, no. 58, Ankara.
- Arı, Y. (2005). Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 10, Sayı 13, 311-340.

- Ege Plan Planlama Ltd. (2010). Aizanoi - Çavdarhisar I. Derece Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Plan Raporu.
- Günel, N. (1995). "Gediz Havzasının İklimi", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 30, s. 67-96, İstanbul
- Hoffann, A. (1989). "Aizanoi 1988, Arbeiten im Stadion", *11. Kazı Sonuçları Toplantıları, 18-23 Mayıs 1989*, II. Cilt, Sayfa 261-274, Ankara.
- Rheidt, K. (1992). "Aizanoi 1988, Arbeiten im Stadion", *14. Kazı Sonuçları Toplantıları, 25-29 Mayıs 1992*, II. Cilt, Sayfa 289-308, Ankara.
- Rheidt, K. (1993). "Yılı Aizanoi Kazısı", *15. Kazı Sonuçları Toplantıları, 24-28 Mayıs 1993*, I. Cilt, Sayfa 515-536, Ankara.
- Rheidt, K. (2003). "Yılı Aizanoi Kazısı", *25. Kazı Sonuçları Toplantıları, 26-31 Mayıs 2003*, I. Cilt, Sayfa 127-138, Ankara.
- Rheidt, K. ve Ateş, G. 2007. "Aizanoi 2005 ve 2006 Yılı Çalışmaları", *29. Kazı Sonuçları Toplantıları, 28 Mayıs - 1 Haziran 2007*, II. Cilt, Sayfa 227-242, Kocaeli.
- Rohn, C. (2008). "Der Theater - Stadyum - Komplex von Aizanoi. Von der Fakultät Architektur, Bauingenieurwesen und Stadtplanung der Brandenburgischen Technischen Universität Cottbus zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktor-Ingenieurs genehmigte Dissertation", (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Brandenburgischen Technischen Universität, Almanya
- Kayın, E. Bir "Kültürel Manzara-Kültürel Peyzaj Ögesi Olarak Kırsal Yerleşimlerin Korunmasına Yönelik Kavramsal ve Yasal İrdelemeler", *Mimarlık, Eylül - Ekim 2012*, Yıl 49, Sayı 367, Sayfa 58-64
- Özer, E. (2012). "Aizanoi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları", *34. Kazı Sonuçları Toplantıları, 28 Mayıs - 1 Haziran 27 2012*, III. Cilt, Sayfa 275-296, Çorum
- Özer, E. (2013). "Aizanoi 2012 Yılı Çalışmaları", *35. Kazı Sonuçları Toplantıları, 27-31 Mayıs 2013*, II. Cilt, Sayfa, 324-342, Muğla
- Özer, E. (2016). "Aizanoi 2014 - 2015 Yılı Çalışmaları", *38. Kazı Sonuçları Toplantıları, 23 - 27 Mayıs 2016*, III. Cilt, Sayfa 275-296, Edirne
- Özer, E., Korkmaz, H. (2014). "Tarihsel Süreçte Aizanoi Kentindeki Dört Yapıda Tahrip ve Koruma", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 18, Sayfa 11-20
- Özer, E. (2015). "Kybele"den Aba Sultana Kültürel Miras Aizanoi", *Turkey Greece Media Bridging*, Nisan 2015, sayfa 42-45.
- Tandoğan, E. (2011). "Kütahya - Çavdarhisar Aizanoi Arkeolojik Sit Alanının Peyzaj Mimarlığı ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, 2011, Ankara.

